

Hannelore Grünberg-Klein: 'Zolang er nog tranen zijn' Uitgeverij Nijgh & van Ditmar, Amsterdam 2015. ISBN 9789038800530 (Geestelijke gezondheidszorg/ AG) Zie ook: <http://www.singeluitgeverijen.nl/nijgh-van-ditmar>

Soort boek/Ziekte stijl:

Flaptekst: 'Hamburg, 13 mei 1939. Ruim 900 Duitse joden, onder wie Hannelore Klein, de moeder van schrijver Arnon Grünberg, en haar ouders, schepen zich in aan boord van de St. Louis. Ze hebben duur betaald voor wat wellicht de laatste kans is om te ontkomen aan de pogroms van het naziregime. Twee weken later, in de vroege ochtend van 27 mei, bereikt het schip Havana, de gedroomde asielhaven, maar de Cubaanse regering weigert de passagiers toe te laten. Er volgen eindeloze onderhandelingen, waar de hele wereld zich mee bemoeit, zonder resultaat. Het schip keert terug en Hannelore zal haar twaalfde verjaardag op zee moeten vieren. Uiteindelijk verklaren België, Frankrijk, Nederland en Engeland zich bereid de vluchtelingen op hun grondgebied toe te laten. De familie Klein treft het slecht, zij belandt in Nederland en krijgt onderdak in het Amsterdamse Lloyd Hotel. Het is slechts een tussenstap in een noodlottige reis die zal voeren langs o.a. Westerbork, Theresienstadt, Auschwitz en Mauthausen. Alleen Hannelore overleeft. Na een maandenlange terugreis door Duitsland en Frankrijk belandt ze ten slotte in haar 'thuishaven' Amsterdam.'

Wat viel op:

Grotendeels gaat het boek over hoe Hannelore Grünberg-Klein de oorlog heeft overleefd. In een nawoord vertelt Arnon Grünberg dat hij geen kind van oorlogsslachtoffer is, dat dat een simplificering is die geen recht zou doen aan de liefdevolle opvoeding die Grünberg van zijn ouders heeft gehad. Hetgeen weer laat zien hoe verschillend mensen in moeilijke situaties staan en reageren, en er ook later mee omgaan.

<http://www.hanta.nl/hanta/2015/05/03/recensie-zolang-er-nog-tranen-zijn-hannelore-grunberg-klein/> (...)

'Erger dan Auschwitz' vond zijn moeder haar gezin en haar kinderen bijvoorbeeld.

'Voor zover die zin iets concreets te betekenen heeft, meer is dan een in mijn ogen prachtige hyperbool – want wat ben je precies als je erger bent dan Auschwitz? – kan ik haar alleen gelijk geven. Wij waren erger dan Auschwitz, wij móesten wel erger zijn. Ik wilde ook erger zijn dan Auschwitz en ik wilde voor altijd erger blijven. (...)'

<http://8weekly.nl/recensie/oorlogsherinneringen-van-een-dappere-vrouw/>

Vincent Terlouw, 14 juli 2015 '(...) *Zolang er nog tranen zijn* is een bijna zakelijk relaas, zonder aangezette emotie. De feiten zeggen meer dan genoeg. (...) Gerrit Komrij zei: 'Goede literatuur bezit het vermogen ons met andermans ogen te laten zien.' Wanneer we dit als criterium nemen, is *Zolang er nog tranen zijn* daarin volkomen geslaagd. We zien, en al is het maar een paar procent, een leven en maken daar voortaan onderdeel van uit. Een leven dat, zoals zoon Arnon Grünberg in zijn nawoord schrijft, niet enkel door de oorlog is bepaald. Kracht, doorzettingsvermogen en moed liggen hiervoor aan de basis, de wil om onafhankelijk te blijven. Wat haar

boek maar weer eens laat zien is de (veer)kracht van de mens. En met de kracht van de mens, ook die van de literatuur.'

<http://zinweb.nl/site/recensie-zolang-er-nog-tranen-zijn/>

'(...) Het is een heel persoonlijke toon, van een vrouw die terugkijkt op haar kinderjaren en jeugd, wetend wat er om haar heen gebeurde, en helder opschrijvend wat zij daar als kind wel of niet van meekreeg. Niet om te ontkennen dat iets gebeurde, maar inzicht gevend in de belevingswereld van haarzelf en de manier waarop haar Orthodox-Joodse ouders en familie haar probeerde af te schermen.(...)

Het boek gaat ook over de rol die de ervaring speelt in de rest van het leven, iets waar het nawoord van haar zoon Arnon Grunberg ook een mooi licht op schijnt.

“Soms zei ze: ‘Ik denk veel aan de oorlog, want vroeger had ik daar geen tijd voor.’

‘Vind je dat erg,’ vroeg ik [Arnon Grunberg], ‘om aan de oorlog te denken?’ ‘Nee,’ zei

ze, ‘het zijn gewoon feiten.’ (...)

Documentaire: http://www.npo.nl/moeder-grunberg/03-05-2015/POW_01112813